

A csehek Európában

A franciaországi Champagne vidéke, a szelíd Marne folyó tája, a világháború nagy marne-i csatája előtt ezeröttszáz évvel vált először világtörténelmi rónává. 451-ben, június utolsó napjában, czen a síkságon, szekértáborának torlaszai mögött először gondolt testi halálra, s népének széthullására, örök elmerülésére, a nomád hun birodalom ura, Attila király. Történelmi korszakok szönyű, eget-földet rengető valóságára, embernek, népnek, sorsnak, életnek, jövődönök, multnak a pillanat örökkévalóságra nyíló örvényében mutatkozó, villanásnyi fényre először eszmélhetett Attila; életető és temető látnoki jóslatokra, teljesülésekre, századok hadakútjára, világok születésére és haláltusájára, önlétnek örök elmúlására és az örök nemlétben egyéni életének határtalanságára gondolhatott az „isten ostora“, míg üvöltött körülötte a catalaunumi síkon hun, gepida, keleti gót, alán, római és nyugati gót seregek ezernyi hősi regimentje. Népek vére s lelke szétfolyt a földön és újjászületett újra s újra más kristályosodásban és más népek véredényeiben új életet sugározva; a marnei síkság Attila és Aetius viadalában fátumos kaput nyitott a történelemre, a megújuló halálra és életre s majd 1500 év múltán a világháborús marne-i ütközetben nyugati és keleti gótokból lett frank birodalom két népc, franciák és németek, nagy számadásában ismét tornádó süvöltött a történelem elhaló és újjáéledő népeire és örök útjaira. Újból elkövetkezett nagy átalakulásoknak korai halál és örök újjászületés a pillanat örökkévalóságára nyíló örvényében: elmerülést és szétfolyó vérű népeknek átlényegült néppé válása.

Különös játéka a történelemnek: a marnei csata következményeiben újjáteremtette a cseh nép államát, annak a népnek államát, amely éppen a catalaunumi csatának — a történelemtudományban mai napig is elhatározó hatásaiban teljességben fel nem mért csatának évében, — 451-ben telepedett le európai hazájában, a Moldva partjain — a germán eredetű markomannok helyén. A pannon síkságon két év múlva, Attila halála után már megdőlt a Tisza mellől kormányozott és huszonhat országot magában egyesítő hun birodalom; nyugaton, Európa nagyobb felén németnyelvű frankok alakítottak nagy királyságot, hadakoztak és formáltak Európa areulatát, úgy hogy még ma is, a IX-ik században kettészakadt frank birodalom két része (Verduni szerződés: 843. augusztus): Francia- és Németország között folyik az örök és öröklött harc és, tizenkét évszázad múltán ma harc indult újból a nagy frank királyok, Nagy Károly de még inkább Nagy Ottó IX-ik századbéli római-német szent birodalmának feltámasztására.

A történelem egyetlen szerves élet folyamata.

Akkor és most egyaránt, a környező kis népek felszívódását és az államok népi önállóságának megszűnését jelentette a frank- és a német-római szent birodalom fejlődésével beköszöntő hűbériség virágzása; a kis népeknek a megújuló német birodalomba való behódolása, a hűbériség újjászületését jelenti ma is. Hűbéres államok és vazallus országok vannak kialakulóban ma, akár tiz és

tizenkét évszázad előtt, mivégre volt hát a népvándorlások kora óta eltelt ezeröttszáz esztendő előrenéző és folyton haladó irányú történelmi menete, ha csaknem ellenállhatatlan erő vissza akarja zuhantani Európát a hűbéri rendszer virágkorába. — A hűbériség — mint Adams angol történész mondja a Feudalizmusról szóló nagy művében — „durva kézzel rendbentartott zűrzavar volt“ A hűbériség külső arca veszes rokonságot tart a nemzeti szocializmus néven ismert államelv belső és külső szerkezetével.

A csehek a VII-ik században, a germánok szomszédságában már államot alkottak, 627-ben egy *Samo* nevű frank kereskedő a csehoknél királyi rangra emelkedett és királysága csak az ő halála után, 662-ben bomlott fel. *Nagy Károly*, a frank birodalom nagy uralkodója, (771—814) „a százszáz hőhéra“ tüzzel-vasal terjesztette a kereszténységet, cseh területen is, sőt a mai Magyarországon a Dunáig terjedő vidék népei között. — Nagy tömegekben a csehek 845-ben keresztelkedtek meg. A keresztiséget felvett csehek és morvák a Kárpátok vidékére és délnek, egészen a Balatonig lenyújtották „életterüket“ és e területen 32 szláv egyházat létesítettek; ők voltak megalapozói a magyar vármegye-rendszernek. (Málnási: A Magyar nemzet őszinte története). A morvák 836-ban jelentek meg a Balaton partján és Zalavár központtal Privina fejedelmük alatt nagy szláv birodalmat alapítottak. Külön nemzeti szláv keresztény egyházat létesítettek s a délszláv görög-keleti egyháztörténet két nagy szentje. *Ciril és Method* püspökök 862-ben a pannóniai szláv lakosság között terjesztik az evangéliumot, latin és német helyett, szláv nyelven. A magyar liturgia nyelvében meghonosodott szláv szavak (malaszt, vecsernye) e kor pannóniai szláv nyelvemlékei. — Privina pannóniai uralmát Szvatopluk döntötte meg és megalakította Nagy-Morvaországot, mely magában foglalta Magyarországot felvidékét is. — Szvatopluk birodalmát Árpád kardforgató magyar népe szétporlasztotta, a honfoglaló magyarok a pannón szlávok nagy részét elvándorlásra készítették, csakúgy a vágvölgyi szlávokat is.

III. Leó pápa 800-ban, karácsony napján koronázta meg Nagy Károlyt, aki már 805-ben bekebelezte a cseheket a frank birodalomba. Nagy Ottó, szász király birodalmának is része volt a cseh hercegség, és ekkor már Ostmark (Ausztria) is a Német-Birodalom tartománya volt. A nagy germán birodalom szomszédságában ott élt a rettegett magyar lovasnép, függetlenül, szabadon, még ázsiai zabolátlanóságban, félelmetesen, izgalmasan és veszélyesen. A magyar kalandozások, harci portyázások megrendítették még az akkor leghatalmasabb német birodalmat is. *Spitinev* cseh fejedelem felhasználva a keletkezett viszályokat, erős cseh országot épített ki, ő volt a *Przemiszláda* cseh nemzeti dinasztia megalapítója. — Szent Vencel a német császárnak hű alattvalója volt és hű szolgája a katolikus egyháznak.

Csehország geopolitikailag úgy ékelődött a német birodalom testébe, hogy csaknem gátolta ennek vérkeringését. Berlinből keletre minden út Prágán keresztül vezetett, Aki Csehországnak ura, az ura Európának: így fogalmazta meg Bismarck a német törekvést, amely a Hradsinon át Európa gabonavidékei felé irányult. Bismarck előtt évszázadokkal így volt s napjaink törté-

nelmi változása a Moldva partján: iszonyatos világrengetés volt, századok erjedő törekvése egyetlen éjszaka eseményévé csúcsosodott és ma már olyan egyszerű minden, ami történt, itt játszódott le a szemünk előtt. Március 15-ikén, több mint ezer év vere, lüktetése, szabadsága és szolgasága a pillanat örökkévalóságra nyíló örvényében mutatkozott s ma már túl vagyunk rajta. Felmérhetetlenül nagy esatát veszített a világ: nem a cseh önálló állam megszűnése miatt, nem egyedül emiatt, hanem sokkal inkább a legteljesebb hanyatlás felé indulás miatt, Európa csaknem egyetlen éjszaka alatt visszazuhant, meredeken, egészen a Nagy Ottó-i hűbéri korba.

Csehország, a germán hatalom szorongatásában már a X-ik, XI-ik században a fejlődő gazdasági és kulturális élet útiránya folytán; másrészt, főképpen földrajzi-katonai helyzete miatt az ősnémet keleti terjeszkedés övonalába esett (a Bécs—Breslau-i autópútát Benes távozása után kezdték építeni) úgy, hogy a mindig nagy dinamikus erővel hódító német birodalom új és új rohamainak fáradhatatlan, következetes és konok támadásoknak súlya alatt már az első nagy német császároknak behódolni volt kénytelen. A cseh királyok német iparosokat, kézműveseket, kereskedőket hívtak be országukba (szudéta-területek), akik ott a városi kultúrának vetik meg alapját.

István, a magyar szent király ismervén a német királyok hódító terveit, a pápának ajánlotta fel a magyar hon feletti védnökséget; s bár ő maga is telepített országába németeket, a pápaság iránti hűséggel védelmeztette népét a német terjeszkedés ellen. A cseheknek nem volt, amikor nagyon kellett, egy István-szerű nagy uralkodójuk, aki politikai éleslátással és apostolisággal védte volna őket a német betolakodók ellen. Meghódoltak hát a keletre terjeszkedés első lökéseire. Később, többször is, megkísérelték a német függőség megszüntetését, így Boleszláv herceg 935-ben elszakadt a német birodalomtól, mindazonáltal a cseh önállóság a központosító és hódító német gondolat ellen nem sokáig maradhatott fenn. Nagy Ottó császár képviselte először azt a gondolatot, amelyet majd ezer évvel utóbb, napjainkban, ismét életre keltett a dinamikus német nemzeti erő: a középeurópai német nagybirodalmat, egész Középeurópa elnémetesítését és német érdekkörbe vonását, a német „életter” előretolását a Keleti-tengertől a Fekete-tengerig.

1038-ban Bratiszláv herceg kísérelte meg az elszakadást a német birodalomtól, három év múlva azonban, amikor a prágai püspök és a cseh nemesség elpártolt tőle, hűbéri esküt tett Henrik császárnak és Csehország ismét hűbérese lett a német birodalomnak. Rövid időre, csak két évig, 1044-től 1046-ig Magyarország is hűbéri birtoka lett a német császárnak, Henriknek, de a magyarok sohasem tudtak úgy megtörni, mint a csehok. Ezt a hűbériséget is — Péter király árulását — hamar lerázták magukról.

A cseh és a magyar nép történelme a németeknek keletre törő akarataiban mindig gát volt, a harcias és fegyveres magyar, a magyar magyar, soha meg nem szűnt a németesítés, a gazdasági és kulturális hűbériség ellen harcolni. A cseh, kevésbbé ke-

mény és ellenálló nép, erőteljes német támadásra hamar összecuklott. Különös, hogy a történelem folyamán sohasem találkozott a két nép közös arevonalban, a közös veszélyben, amely mind a kettő létét ezer éven át fenyegette és pusztította.

A cseh-lengyel harcok után II. Henrik német császártól a cseh hercegek ekkor nyerték el először a királyi koronát. A Przemyslida család számára végleg 1212-ben II. Frigyes császártól I. Ottokár herceg kapta meg a cseh koronát. Ennek unokája, II. Ottokár, az utolsó Przemyslida, egyben a legtehetségesebb uralkodó ebben a dinasztiában. Az ő jogára alatt egyesült nemcsak a cseh és morva föld, hanem Ausztria, Karinthia és Krajna is. A csehországi gazdag ezüsbányák felfedezése nagy gazdasági fellendülést eredményezett. Ez merész álmokra csábította Ottokárt. Nagy cseh birodalom terveit szövögette, a magyar trónra is igényt tartott, mert anyai ágon rokonságban állott az Árpádokkal. A magyarok idegen uralkodót nem kívántak maguk fölé, Kún László király ezért Habsburgi Rudolf és Ottokár háborújában az osztrák mellé állt és magyar hadaival Rudolf javára döntötte a Morva-mezei csatát. Az utolsó nagy nemzeti cseh király meghalt, a diadalhoz a magyarok segítették az első Habsburgi uralkodót. A vereség után Ottokár fia, Vencel megtartotta Cseh- és Morvaországot, Rudolf fiai hűbérül kapták Ausztriát, Stájerországot és Krajnát. Ilyenformán magyar segítséggel alapozták meg a Habsburgok későbbi világhatalmát. Kétszázötven év múlva, 1526-ban, a Habsburgok kerülnek a magyar trónra és Csehország fölött is éppen 1526-tól uralkodnak a Habsburgok, 1526 augusztus óta, Mohács óta.

III. Endrével kihalt az Árpád-ház férfisarja, leányágon I. Béla unokája, Vencel cseh királyfi jutott a magyar koronához. Ő csupán három évig uralkodott, 1301-től 1304-ig. A Przemyslidadinasztia kihalása után tevékeny német gyarmatosítás indult meg a cseh földön, különösen az északnyugati és északi országrészekén, ahol iparos németiség telepedett le. Csehországban ekkor a Luxemburg-grófok kerültek trónra. Nagy Lajos magyar király korában Luxemburgi Károly uralkodott, (1347—1378) „a legjelentékenyebb és legkiválóbb valamennyi Luxemburg között.“ Német császárrá is választották és mint ilyen, IV. Károly néven a legnagyobb német uralkodók között örökítette meg nevét. Páris és Bologna egyetemén tanult és Prágában, 1348-ban ő alapította meg az első német egyetemet. (1939 márciusában a Prágába bevonuló német birodalmi haderő ezt a tényt önigazolálás fel is említette a többi történelmi jogcím között). A IV. Károly alapította egyetem kora legkiválóbbjai közé tartozott. Ebben a korban Csehország gazdasági és kulturális téren hallatlan lendületet vett. A városi kultúra virágzásnak indult, a nagyparasztok megvagyonosodtak, a jobbágyrendszer szigorúsága meglazult, a kisenemesség, ha fenn akart maradni, arra kényszerült, hogy a jobbágyságot régi kötött helyzetébe visszazorítsa, vagy földosztás kivívásával segítsen a helyzetben. A társadalmi szerkezet alapjaiban megrendült, a megrázkódtatást a nagybirtokok felosztásával lehetett volna egyensúlyozni, ez azonban nem következett be, hanem a nyugtalanságot

még jobban jobbágyi szolgálmányok bevezetésével növelték. A gazdasági elnyomatásban tengődő nép még nem találta meg a maga forradalmi útját, misztikus és vallási reformáció felé, eretnekségbe menekültek, szektákba, a sivár, vigasztalan valóság előtt, amely valóság nem akart enyhülni. (Ilyen jelenségekkel ma is találkozunk: ahol a nemzeti, gazdasági vagy kulturális elnyomásra a nép nem felelhet ellenszegülő erővel, sőt tovább menve, forradalmi megmozdulással, ott a vallási misztikum ősi katakombáiba búvik a nép és vallási rajongás, eretnek hitek útvesztőiben forrja ki magát, amíg ki nem törhet egyetemes, fegyveres, megrázó forradalommal.) A XIV-ik század második felében, Csehországban fellépő vallási mozgalom a nemzeti érzés felébredésével párosult, sőt azonosult és a hittudományi vezér, Husz egyúttal nemzeti szellemi vezér is volt. A nemzeti érzés fellobbanását elősegítette a városokban, különösen, Prágában mind nagyobb gazdasági előnyhöz jutott németiség elleni cseh nemzeti elkcsereedés. A nemzeti ellenállás a hódító német gazdasági és kulturális befolyással szemben a XIV-ik században robbant ki, először messzeható és példamutató lelki forradalomban, később polgárháborúban, majd ádáz háborúban, amely Csehország határain is túl jutott. Különösen a magyar Felvidék vált a huszita háborúk terévé.

Husz János, prágai theológiai tanár Wycliffe oxfordi tanár hittéleit, szabadabb szellemű egyházi tanait hirdette olyan lángoló hittel és buzgósággal, hogy az egész cseh népet felrázta a középkori katolikus Egyház világi hatalma ellen. Mint nép, a cseh, lázadt fel Európában először, a német—római szent birodalomban legbiztosabb támaszt találó Egyház ellen. Husz, mestérénél nagyobb hatást ért el, Wycliffe volt az indulás, a prágai pap a Wycliffe-i gondolatot forradalmasította, mozgalmából polgárháború lángja esapott fel, a huszita mozgalom a szabadabb levegőjű kereszténységet akarta megteremteni, illetve visszatéríteni az evangéliumi kereszténységhez a világot. A radikális husziták továbbmentek, a táboriták a keresztény kommunizmus megvalósulásáért harcoltak. Husz Jánost a konstanci zsinat elé idézték és annak ellenére, hogy Zsigmond német császár, magyar és cseh király menlevélben biztosította szabadságát, ez a zsinat halálra ítélte és máglyán elégette.

(Folytatása következik)

Fekete Béla

Gazdag pénzzel, szegény ésszel megy valamire.

Kent kerék könnyen megy.

Eleget élt a szegény, ha korán meghalt is.